

Koldingbogen

ÅRSTAL:	1991
FORFATTER:	Bent Peteraen
TITEL:	Religionakrigen på Skamlingabanken.
KORT RESUME:	Den katolske præst Jakob Olrika planer om en Anagar-feat 1926 og den efterfølgende debat.

Religionskrigen på Skamlingsbanken

Af Bent Petersen

En blanding af nationale emotioner og konfessionelle modsætninger tilsat lidt ganske almindeligt kværuleteri bragte i 1925 sindene – eller i hvert fald visse sind – i oprør, først i Kolding og siden i større dele af landet.

Ophavsmanden til, hvad der begyndte som et tilsyneladende lyst indfald og endte som et verbalt protestantisk, katolsk og nationalt slagsmål, var Jakob Olrik, pavelig kammerherre, monsignore og katolsk sognepræst i Kolding.

For helt at forstå, hvad der skete, og hvorfor det hele fik det forløb, det fik, må man vide lidt om hovedpersonen, monsignore Olrik.

Olrik var i en moden alder konverteret til katolicismen, og inden for den katolske kirkes trygge rammer udviklede han sig lynhurtigt til, hvad man kan kalde en rigtig barrikade-katolik.

Paradoksalt nok havde han sine rødder dybt forankret i den danske lutherske folkekirke, hvor hans far var præst, først i Estvad ved Skive og siden i Dalby på Fyn. Jakob Olrik kom til verden i 1881, da faderen endnu virkede i det nordjyske. I 1905 sprang han ud som nybagt juridisk kandidat og fik omgående job som herredsfuldægtig først i Sæby og året efter i Køge, hvor han begyndte at fraternisere med den derværende katolske menighed, hvilket førte til, at han tre år senere konverterede og besluttede at blive katolsk præst.

Herredsfuldægtig, cand. jur. Jakob Olrik pakede sin kuffert, sagde sin gode, sikre stilling op og løste billet til Paderborn, hvor han med den for ham typiske energi og beslutsomhed gennemførte det teologiske studium, kort afbrudt af en studierejse til Polen,

hvor han gjorde sig fortrolig med det polske sprog. Ved 1. verdenskrigs udbrud i 1914 blev han præsteviet i Innsbruck. Målet var nået.

Nu var Olrik imidlertid ikke en studerekammerpræst, der satte sig hen og granskede de paulinske brevskriverier eller helgenberetningernes indflydelse på det 19. århundredes europæiske eventyrlitteratur. Næh, der skulle ske noget, og efter et par rolige år som kapellan ved Rosenkranskirken i København og siden sekretær for biskop von Euch modtog han i 1917 med begejstring kirkens ordre om at rejse til Sibirien for at betjene fangelejrenes katolske indsatte.

Det har han utvivlsomt klarer udmærket, for næppe nogen katolsk præst i kristenheden var mere katolsk end Olrik. Da han fandt, at han havde gjort sin katolske pligt i Sibirien, drog han derfor videre østpå til Japan for at slå et slag for den rette tro. Det var jo en fortrinlig ide, som blot ikke deltes af japanerne. Vi ved ikke nøjagtigt hvorfor, men han blev i hvert fald udvist af Japan, hvad der dog ikke fratog ham modet. Han rejste tilbage vestpå til Vladivostok. Det var på den tid, da den russiske revolution var i fuld gang, og i Vladivostok befandt sig et antal britiske krigsskibe, der hørte til den allierede interventionsstyrke. Dem kunne Olrik naturligvis ikke bare rejse forbi, så han gik ombord for at rive besætningerne ud af deres anglikanske vildfarelser og føre dem frelst tilbage til den romerske moderkirke.

Om det lykkedes, melder historien intet om. Men han vendte i hvert fald tilbage til Danmark, hvor han genoptog arbejdet som biskoppelig sekretær, og da bi-

skop von Euch døde i 1922, blev Olrik konstitueret i embedet som provikar.

Det siges, at han med denne konstituering satte næsen op efter bispeværdigheden, og det var omgivelsernes indtryk, at han gik med en biskop i maven. Han blev ikke biskop. Det blev Josef Brems, og Olrik blev i stedet i 1923 sendt til Kolding som sognepræst for Sct. Michaels menighed.

Så meget om hovedpersonen i det nationalt-religiøse dramaspil, der her skal berettes om, og som havde både lokale, nationale og internationale aktører, der alle tilsammen for en kort stund formåede at vække en ganske betragtelig opmærksomhed.

Årsagen til hele postyret var Jakob Olrik, der havde fostret en ide om at fejre 1100-året for Ansgars ankomst til Danmark.

I november 1925 var han på et studieophold i Rom, og her lod han Vatikanets dagblad »l'Osservatore Romano« meddele, at han den 11. juli det efterfølgende år agtede at festligholde Ansgar-jubilæet ved et storstilet arrangement på Skamlingsbanken med deltagelse af bl.a. kirkelige repræsentanter fra Hamborg, Bremen og Italien og af en delegation fra Ansgars franske hjemby, Amiens, biskoppen af Osnabrück, abbeden af Clairvaux, abbeden af Saint Joseph ved Coesfeld og mange, mange andre kirkelige og verdslige standspersoner.

Og det skulle ikke bare være en lille forvokset menighedshus-fest. Det skulle tværtimod være noget med glimmer og tjim-da-da-da. Ansgars relikvier i deres prægtige forgyldte ædelstensbesatte sølvskrin skulle, fortalte han i Rom, føres fra Sct. Ansgar Kirke i København til Skamlingsbanken, hvor de skulle frembæres i en prægtig procession, og hvor en biskop skulle celebrere en pontificalmesse. Digteren Johannes Jørgensen skulle holde en tale, og der skulle opføres et skuespil om Ansgars ankomst, som Olrik havde udset Peter Schindler, der dengang var katolsk sognepræst i Rudkøbing, til at skrive.

Der skulle naturligvis sættes mange flere boller på den suppe, men det var hovedingredienserne.

Til »l'Osservatore Romano« fortalte Olrik også, at de folkekirkelige biskopper i Danmark var indstillet på at vise ham det hensyn at udsætte deres Ansgarfest til om efteråret.

Noget tyder på, at denne sidste oplysning kom lidt bag på de danske biskopper, for de var blandt de mange, der blev oprigtigt forbavsede, da »l'Osservatore Romano«s nyhed blev korresponderet hjem til de danske aviser.

Den almindelige forbavselse udviklede sig ret hurtigt i retning af en lidenskabelig debat, der ikke mindst fandt plads i de koldingensiske avisspalter. Tilsyneladende var det de københavnske dagblade, der først vejrede en historie i nyheden fra Rom. Det nu heden-gangne konservative »Dagens Nyheder« syntes, at O-riks jubelfest burde have også folkekirkelig deltagelse, og kort efter mente en anden københavnsk avis at kunne konstatere »uro i kirkelige kredse«.

Der er ingen grund til at tro, at Jakob Olrik havde noget mod lidt folkekirkelig ophidselse. Han havde aldrig forsømt nogen anledning til at pirke til den protestantiske selvforståelse, og han gjorde det heller ikke i dette tilfælde. O-riks oplysning til »l'Osservatore Romano« om, at de folkekirkelige biskopper ville vise ham det hensyn at udsætte en folkekirkelig Ansgarfest, kan iøvrigt ikke afvises, for i november 1925 kunne »Dagens Nyheder« fortælle, at biskopperne ville arrangere en lands-mindefest i Ribe i efteråret det følgende år. Da O-riks Ansgar-fest skulle finde sted den 11. juli, ville de to arrangementer jo ikke kolliderere.

Men så greb sagens nationale og konfessionelle indhold de lokale debattører. Og det blev Kolding Avis' redaktør, Erik Hansen, der lagde ud. Han og Olrik forholdt sig hadefuldt kærligt til hinanden. I de år, Jakob Olrik var i Kolding, forsømte ingen af dem nogen lejlighed til at gå i kødet på den anden, og man kunne,

Monsignore Olrik foran Sct. Michaels Kirke i Kralundsgade.

når man i dag læser deres mangfoldige og forskellige meningsudvekslinger, få det indtryk, at de gensidigt har siddet og ventet med længsel på et godt verbalt slagsmål. Og de skuffede i så henseende sjældent hinanden.

Og Olriks Ansgar-planer var for stor en fristelse for Erik Hansen, der fandt en interessant angrebsvinkel: Det nationale!

- Mange mener, skrev han uden at anføre, hvem de mange var, at Skamlingsbanken er forbeholdt dansk-nationale stævner, og at et internationalt propaganda-stævne, som det omhandlede, falder uden for den ramme, der én gang er lagt for fester på Skamlingsbanken, og han sluttede med at konstatere, at det var for tidligt at bekendtgøre i udlandet, at stævnet skulle finde sted »på et i Danmarks nationale kamp så minderigt sted«.

Købmand Have, der dengang var Skamlingsbanke-Selskabets formand, blev af Erik Hansen foranlediget til at udtale, at han ganske vist havde talt med monsignore Olrik om sagen, men da der endnu ikke forelå en formel anmodning om benyttelse af Skamlingsbanken, var der altså ikke noget for selskabets bestyrelse at tage stilling til.

En smuk asparering.

Men så kørte Olrik kanonerne i stilling og fyrede en gevaldig salve i form af et mere end to avisspalter langt svarindlæg af. Han tog udgangspunkt i Erik Hansens nationale betænkeligheder og i hans bemærkning om det »i Danmarks nationale kamp så minderige sted«.

- Altså, skrev han, franskmænd, englændere og amerikanere må ikke komme på Skamlingsbanken, for det er det minderige sted for vor nationale kamp, og jeg kan altså komme til at måtte skrive til Amiens: Beklager meget, mine herrer franskmænd, at jeg må bede Dem blive borte fra Skamlingsbanken, for det er stedet for vor nationale kamp for Sønderjylland. Det nationale selskab, der bestyrer dette sted har vedtaget

Monsignore Olrik sammen med nogle af de unge piger, der var medlemmer i Agnesforeningen – en forening for unge piger, som han stiftede i Kolding.

ikke at ville se Dem her. Det er ganske vist Dem, der har skaffet os Sønderjylland igen, det er Dem, der har blødt for at kunne gøre det, det er Deres brødre, der er døde derfor, men det kan det nævnte patriotiske selskab ikke tage noget hensyn til.

Og som et effektivt punktum underskrev Olrik sig som katolsk sognepræst og aktionær i Skamlingsbanke-Selskabet.

Erik Hansen, der sjældent undlod at hæfte en bemærkning på de olrikske indlæg i Kolding Avis, for-

sømte det heller ikke ved denne lejlighed. – Det er jo ikke sådan, skrev han, at den danske folkekirke eller dansk lovgivning på nogen måde træder andre kirkesamfunds tilhængere for nær. Religionsudøvelsen er fri her i landet, og de anerkendte kirkesamfund nyder godt af de danske loves beskyttelse. Her er ingen inkvisition eller kætterbål, men dermed være dog ikke sagt, at folkekirken, der jo er den langt overvejende del af folkets kirke, skulle være moralsk forpligtet til at være passiv tilskuer til romerkirkens propaganda i Danmark.

Man talte helt klart forbi hinanden, men så blev Olrik praktisk. Han pegede på arrangementets økonomiske og turistmæssige fordele for Kolding. Han gjorde opmærksom på, at Danmarks Turistforening ville udsende en engelsksproget brochure i USA om stævnet, ligesom Bennetts Rejsebureau planlagde at chartre Amerika-båden »Frederik VIII« til at føre udenlandske stævnedeltagere til Kolding. Disse sidste planer strandede alene på, at Kolding Fjord ikke var dyb nok til det store skib.

Amerikanske turister var noget, der ville få enhver dansk by til at slikke sig om munden, mente Olrik.

Ordkrigen bølgede videre. Sognepræsten ved Sundby Kirke, Brenk, foreslog, at katolikker og protestanter skulle finde ud af at fejre Ansgar i fællesskab, men dette udmærkede forslag blev jordet af bl.a. biskop Olesen i Ribe, der stemplede forslaget som »det rene pjank« og hævdede, at katolikker ikke regnede protestanter for det skidt, de trådte på.

Den katolske biskop Brems betragtede planen om en fælles fest som umulig at gennemføre, men mente i øvrigt, at katolikkerne var de mest tolerante. Og det er man tilbøjelig til at give ham ret i, når man læser, hvad sognepræsten i Fruens Bøge på Fyn, C. Moe, skrev i et kroniklangt indlæg i Kolding Folkeblad.

– De, der kender katolicismens sande væsen, hedder det i pastor Moes indlæg, dens forfølgelsessyge over for alle protestanter, som ikke ubetinget underkaster

sig den, dens pengebegærighed og overmod, vil ikke være i mindste tvivl om, at den tilsigtede internationale fest på Skamling kun er et led i den propaganda, der ved sin pomp og pragt tilsigter at imponere svage sjæle og bibringe verden den falske forestilling, at Danmark er et katolsk land.

– Er der i det hele taget nogen mening i, skrev pastor Moe, at sådan en lille klat katolikker, hvoraf halvdelen er indvandrede polakker, skal stille sig sådan frem i et helt igennem protestantisk land.

Og pastor Moe fastslog, at »skulle katolikkerne få held til at benytte dette Danmarks smukke og minderrige sted til en så stort anlagt ophøjelse af en kirke, der er vor evangelisk-lutherske og hele den protestantiske verdens argeste fjende, vil det sikkert give anledning til bekymring, harme, megen bitterhed og strid«.

Selv uden at få heldet med sig, havde monsignore Olrik givet anledning til en strid, som han næppe havde noget imod, selvom han antagelig ikke havde forudset omfanget af den.

Der var en hel del andre, der gav deres besyv med. Jakob Olrik blev skydeskive for mere eller mindre ophidsede lutheranere fra nær og fjern, men der var også nogen, der tog ham i forsvar.

En artillerikaptajn fra Århus, A.F. Beyer, gjorde i et læserbrev i Kolding Avis opmærksom på, at hvis man forestillede sig, at Ansgar selv fandt på at ville give møde på Skamlingsbanken, så ville han blive hindret i efter ældgammel katolsk skik at fejre den hellige messe, som blev forbudt her i landet, da tyskeren Christian III, hans holstenske junkere og tyske lejesvende tvang vore forfædre til at omvende sig til Luthers lære.

Også lokalt var der folk, der følte sympati for Olrik. Det gjaldt f.eks. boghandler Schæffer, der foruden at være boghandler, bogtrykker og papirhandler også bestyrede Kolding Turistforenings bureau. Han sendte Olrik et brev.

- Bravo! Tak for deres geniale artikel: Ansgarfesten og Skamlingsbanken. De er en dygtig mand.

Og i et PS føjede Schæffer til: - Ja, undskyld min ligefremme udtalelse til Dem, som jeg ikke kender, men jeg kan ikke andet. Jeg skal udtale min beundring.

Digteren Johannes Jørgensen skrev også til Olrik og gav tilsagn om at ville komme. - Hvorfor tøve med at sige ja til en god sag, skrev han. Altså jeg kommer - og kommer gerne. Dog vil jeg, hvis jeg til den tid skulle være død, ikke være forpligtet til at gå igen på Høj-skamling.

Af Johannes Jørgensens brev fremgår det i øvrigt, at også Sigrud Undset var indbudt.

Bølgerne gik højt vinteren og det spæde forår igennem. Skamlingsbanke-Selskabet holdt bestyrelsesmøde på Højskolehjemmet, hvor der var flertal for at nægte katolikerne adgang til Skamlingsbanken.

Hvorfor selskabet, selvom man havde vist en vis imødekommenhed tidligere, besluttede at sige nej, vides ikke med sikkerhed. Men det har været nævnt, at selskabet tog anstød af, at den katolske biskop Brems på et vist tidspunkt havde sat sognepræsten ved Sct. Ansgar Kirke i København, baron von der Kettenburg, til at styre festplanerne.

Baronen var tysk statsborger, og når det nu drejede sig om at blødgøre netop Skamlingsbanke-Selskabet, så var det måske lidt ufikst at gøre netop ham til frontfigur.

Men løbet var kørt. Monsignore Ollriks Ansgar-fest var kørt af sporet, og efter sigende var han også selv blevet en smule træt af al balladen. Og han har sikkert heller ikke været synderlig tilfreds med, at hele projektet blev taget ud af hænderne på ham og overgivet til baron von der Kettenburg.

En overgang forlød det, at Olrik kunne få stillet en privat grund ved Skamlingsbanken til disposition. I den anledning spurgtes der i et læserbrev i Venstrebladet om, hvad Skamlingsbanke-Selskabet så fik for sin

*Hvor Pastor J. Olrik,
Halding.*

*Bravo! - Tak for Deres
geniale artikel: Ansgarfesten
og Skamlingsbanken. - De er
en dygtig Mand.*

*V. Schæffer,
Bogtrykker og Papirhandler,
Medlem af Halding Lærersammfund
Bestyrelse og Bestyrelse af Samskole
Borger i Halding.*

*- Ja, undskyld min ligefremme Ud-
talelse til Dem, som jeg ikke kender; men
jeg kan ikke andet - jeg skal udtale
min Beundring.*

*Deres esk.
S. 22.*

Halding, 29/12. 1921.

Bogtrykker Schæffers hyldest til Jacob Olrik.

gode vilje til at ville bestemme over, hvad der må tales om her i landet.

Men debatten døde ud. Olrik fik omdirigeret sin fest fra Skamlingsbanken til Herthadalen på Ledreborg, hvis ejer ikke gjorde hverken nationale eller religiøse knuder. Det var lensgreve Josef Holstein-Ledreborg, og han var selv katolik.

Jakob Olrik forlod Sct. Michaels menighed og Kolding efter ni års virke. Ældre koldingensere vil huske ham, når han på damecykel og iført flagrende soutane bevægede sig gennem byen. Han var en fanatisk forkæmper for katolicismen, og selvom Skamlingsbanke-slaget vel nok var hans største enkelt-aktion, så besteg han uafsladligt barrikader, hvorfra han afskød verbal ammunition af høj kvalitet.